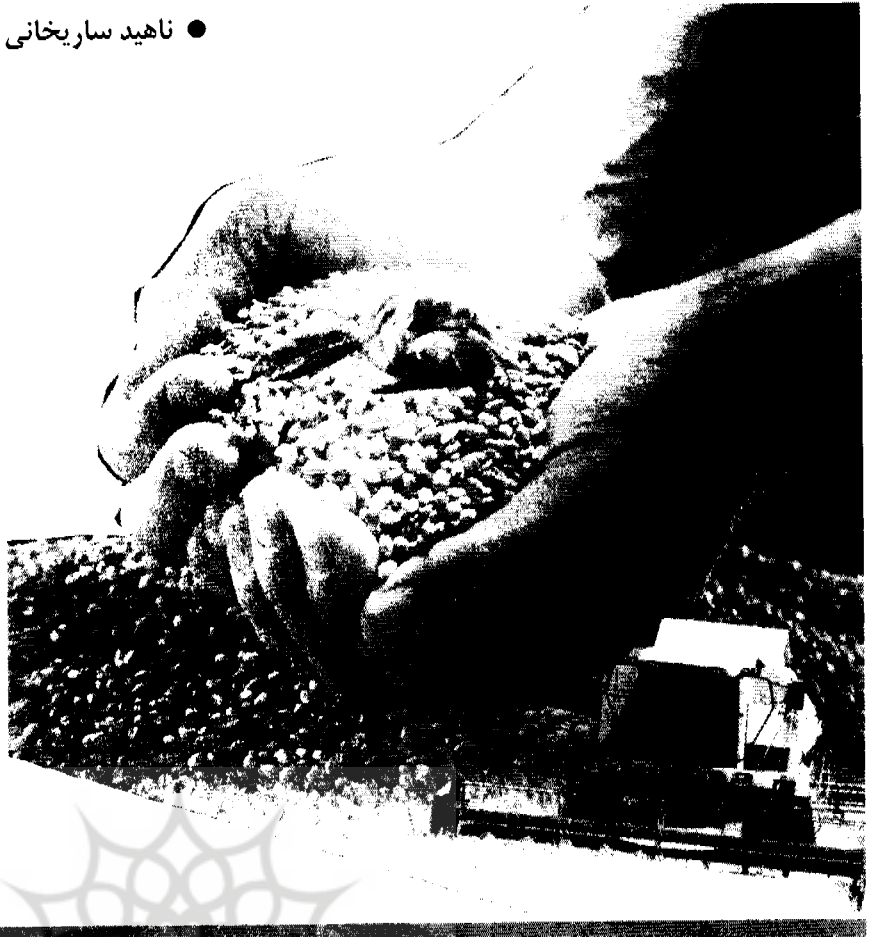

شرکت های سهامی زراعی در راه احیاء

چکیده

شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد شرکت‌های سهامی زراعی موجود از عملکرد بالایی در تولید برخوردار بوده و لذا برخی از استانهای کشور درصدد تأسیس و ایجاد شرکت‌های سهامی زراعی برآمده‌اند. از اینرو، یکی از رویکردهای جدید وزارت جهاد کشاورزی در مناطق روستائی، احیاء و توسعه شرکت‌های سهامی زراعی است. بر این اساس، با توجه به تجارب، مشکلات و چالش‌های مطرح شده در مطالعات پیشین، تلاش گردید راهکارهای نو و جدیدی در خصوص رفع مشکلات و چالش‌های موجود ارائه گردد که اهم آنها عبارتند از:

تهیه نقشه «کاداستر» از تعیین حدود و ثغور واحدهای بهره‌برداری در مناطق روستائی، تبدیل مالکیت دائمی اراضی به مالکیت موقت (رهن اراضی زارعان)، بر خورداری هیات مدیره شرکت از استقلال عمل بالا در تصمیم‌گیری، انتخاب متولی برای واحدهای روستائی، اجرای طرح آگاه‌سازی نسبت به عملکرد شرکت سهامی زراعی در بین زارعان، ایجاد فرصت‌های شغلی برای فارغ‌التحصیلان گروه کشاورزی، کاهش سهم مالیات، عوارض، حق الثبت و هزینه‌های شرکت و ایجاد صندوق‌های ذخیره.

امید است راهکارهای مطرح شده، بتواند گام مؤثرتری در جهت رفع مشکلات پیشین و احیاء و توسعه شرکت‌های سهامی زراعی باشد.

مقدمه

بعد از اجرای اصلاحات ارضی در دهه ۴۰ و واگذاری بخش وسیعی از اراضی به روستائیان، ساختار اقتصادی و کشاورزی مناطق روستائی با مشکلات متعددی روبرو شد، از اینرو، بر اساس آخرین ماده آیین‌نامه اصلاحات ارضی^۱ مصوب کمیسیون خاص مشترک مجلسین مورخ ۱۳۴۳/۵/۱۱ در نیمه دوم دهه ۴۰، قانون تشکیل شرکت‌های سهامی زراعی^۲ مشتمل بر بیست و هشت ماده و ده تبصره به تصویب مجلسین رسید، سپس اساسنامه آن مشتمل بر هفتاد و چهار ماده و هفده تبصره به تصویب هیات دولت وقت رسید^۳. اهداف اصلی و فرعی شرکت در قالب ماده اول^۴ قانون تشکیل شرکت‌های سهامی زراعی^۵ مورد توجه قرار داده شده است که مهمترین مسأله آن افزایش درآمد سرانه کشاورزان و یکپارچه‌سازی اراضی است. بر اساس ماده دوم^۶، کشاورزان و مالکان به ویژه خرده مالکین به عنوان سهامداران شرکت شناخته شده بودند که حق استفاده مطلق و دائم از اراضی خود را به شرکت واگذار می‌نمودند و متناسب با ارزش زمین و حق مالکیت و مقدار و موقعیت آن و همچنین ارزش عوامل تولید، تعدادی از سهام شرکت را دریافت می‌کردند. با اجرای این ماده مدیریت فردی به سوی مدیریت جمعی و گروهی هدایت گردید. از طرفی، در این شیوه، کارکنان شرکت می‌توانستند سهامداران و با کارگران غیرسهام‌دار باشند.

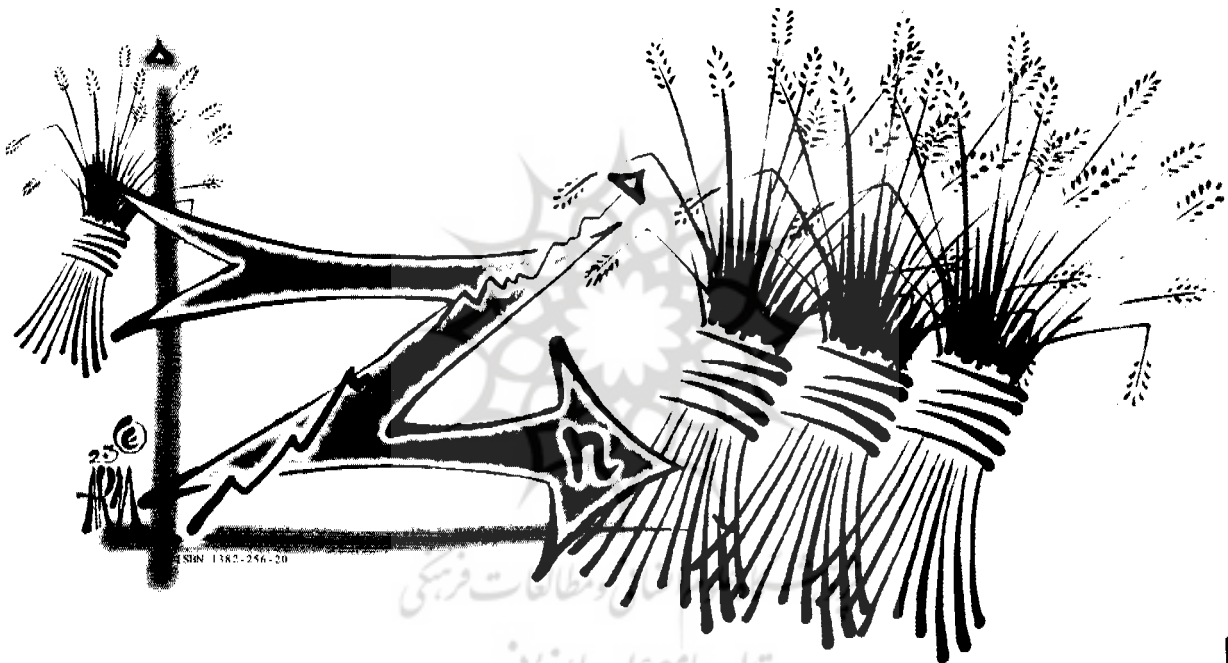
شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد شرکت‌های سهامی زراعی موجود از عملکرد بالایی در تولید برخوردار بوده و لذا برخی از استانهای کشور درصدد تأسیس و ایجاد شرکت‌های سهامی زراعی برآمده‌اند.

البته با توجه به نظرات کارشناسان وزارت تعاون و امور روستاها (وزارت کشاورزی وقت) مناطق مختلفی برای تأسیس این واحدها انتخاب می‌گردید و از آنجا که یکی از اهداف مهم این گونه شرکت‌ها ترویج روحیه همکاری و مشارکت گروهی و جمعی کشاورزان در تصمیم‌گیری‌ها و تعیین نیازهای اجتماعی خودشان بوده است، رأی این گروه (کشاورزان) برای تشکیل شرکت‌های سهامی زراعی ضرورت داشت، بطوریکه در ماده ۶ اساسنامه آمده است: "در مناطقی که تشکیل شرکت‌های سهامی زراعی اعلام می‌شود در صورتیکه حداقل پنجاه و یک درصد از اشخاص مذکور در ماده دوم این قانون عضویت شرکت را قبول و بقیه از امضای اوراق و اسناد و دفاتر مربوط به تشکیل شرکت امتناع نمایند، وزارت تعاون و امور روستاها به قائم مقامی مستتکفین اقدام لازم را انجام خواهد داد".

بر این اساس از سال ۱۳۴۷ تا سال ۱۳۵۷، در مجموع ۹۳ شرکت سهامی زراعی در ۸۵۱ روستا با مساحتی معادل ۴۱۱۱۴۰ هزار هکتار تشکیل شد و تعداد سهامداران شرکت به ۳۵۰۹۷ نفر رسید^۷ که با وقوع انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷، تعداد قابل توجهی از این واحدها به دلیل وجود برخی مشکلات درونی و بیرونی منحل و فقط ۵ شرکت در سه استان کشور (خراسان، اصفهان و کرمان) توانستند با حمایت اعضا و سهامداران به حیات خود ادامه دهند و در سال ۱۳۷۱ برای اولین بار پس از انقلاب شرکت شهدای یزد نو در دشت آزادگان تأسیس گردید^۸. در حال حاضر چهار شرکت سهامی زراعی گلپایگان، تربت جام، خضری و اسلام‌آباد فعال و یزد نو در استان خوزستان نیز بصورت نیمه فعال می‌باشد^۹.

تاکنون مطالعات متعددی در خصوص شرکت‌های سهامی زراعی به صورت مستقیم و یا غیرمستقیم توسط

در شرکت‌های سهامی زراعی
به دلیل اعمال مدیریت متمرکز
از یکسو و حضور کارشناسان
کشاورزی از سوی دیگر،
امکان بهره‌برداری، حفاظت،
نگهداری صحیح و فنی از
منابع، نظیر زمین، مرتع،
جنگل، آب و زمینهای بایر
وجود داشته است.

پژوهشگران و محققان جامعه‌شناسی و سایر علوم صورت گرفته است و هر یک از درجه‌ای به مشکلات درون‌زا و برون‌زا در این واحدها نگاه کرده‌اند و راهکارهایی نیز برای بهبود و گسترش آن ارائه نموده‌اند. در این مطالعه نگارنده ابتدا درصد بازنگری مشکلات و چالش‌های شرکت‌های سهامی زراعی از نگاه مطالعات پیشین می‌باشد و سپس با توجه به آن و وضعیت موجود، درصد ارائه پیشنهادها مناسب و جدید می‌باشد و امید است، راهکارهای مطروحه گامی مؤثر در جهت رفع مشکلات پیشین و احیاء و توسعه شرکت‌های سهامی زراعی باشد.

نتایج و ماحصل مطالعات پیشین

با نگاه اجمالی به نتایج مطالعات و پژوهشهای انجام شده توسط مراکز دانشگاهی و غیردانشگاهی، ارگانهای اجرائی دولتی، پژوهشگران ایرانی و مهندسين مشاور در خصوص شرکت‌های سهامی زراعی می‌توان گفت، هر یک از زاویه‌ای خاص به بررسی علل انحلال شرکت‌های سهامی زراعی پرداخته‌اند که نتایج این مطالعات حول سه محور مزایا، معایب و مشکلات و پیشنهادها ارائه شده است که عبارتند از:

الف - مزایا

با توجه به نتایج مطالعات پیشین، اهم مزایای حاصل از فعالیت‌های شرکت‌های سهامی زراعی به شرح زیر می‌باشد^{۱۰}:

- اجرای برنامه‌های بخش کشاورزی: شرکت‌های سهامی زراعی موفق شده‌اند برنامه‌های بخش کشاورزی اعم از ملی یا منطقه‌ای مهم را که مربوط به قلمرو فعالیت آنها بوده، به نحو مطلوبی اجرا نمایند. اهم این برنامه حول محور سه موضوع، کشت محصولات استراتژیک (نظیر غلات و چغندرقدند)، مبارزه با آفات و علفهای هرز در سطوح وسیع و یکپارچه و اجرای برنامه‌های عمرانی در حوزه فعالیت شرکت‌های سهامی زراعی

شرکت‌های سهامی زراعی موفق
شده‌اند علیرغم بکارگیری
تکنولوژی مدرن و مکانیزه
کردن کشاورزی از طریق ایجاد
فعالیت‌های دیگر و مرتبط با
کشاورزی و منطقه نسبت به
جذب نیروی انسانی فعال منطقه
اقدام نمایند، به طوری که شدت
مهاجرت در قلمرو فعالیت
شرکت‌های سهامی زراعی بسیار
نازل تر از دهات پیرامون
می‌باشد.

در شرکت های زراعی به دلیل
 اعمال مدیریت متمرکز از یکسو
 و حضور کارشناسان کشاورزی
 از سوی دیگر، امکان
 بهره برداری، حفاظت و نگهداری
 صحیح از منابع (نظیر مرتع،
 زمین، آب و...) وجود داشته و
 دارد. کارنامه شرکت های سهامی
 زراعی در زمینه آباد کردن
 اراضی بایر نیز، کارنامه موفقی
 بوده است.

(نظیر احداث درمانگاه، تأمین برق، احداث جاده های ارتباطی، تأسیس مدارس ابتدائی و راهنمایی و دبیرستان، محوطه سازی و بهسازی محیط، احداث مسکن برای کارکنان و سهامداران، احداث حمام، ایجاد فروشگاه، تأسیس بانک، احداث نانوائی، احداث غسالخانه و...) بوده است.

- **مدیریت متمرکز:** در شرکت های سهامی زراعی به دلیل اعمال مدیریت متمرکز از یکسو و حضور کارشناسان کشاورزی از سوی دیگر، امکان بهره برداری، حفاظت، نگهداری صحیح و فنی از منابع، نظیر زمین، مرتع، جنگل، آب و زمینهای بایر وجود داشته است.

- **پیشگیری از مهاجرت:** شرکت های سهامی زراعی موفق شده اند علیرغم بکارگیری تکنولوژی مدرن و مکانیزه کردن کشاورزی از طریق ایجاد فعالیت های دیگر و مرتبط با کشاورزی و منطقه نسبت به جذب نیروی انسانی فعال منطقه اقدام نمایند، به طوری که شدت مهاجرت در قلمرو فعالیت شرکت های سهامی زراعی بسیار نازل تر از دهات پیرامون می باشد.

- **توانمندسازی اعضا:** بررسی ها نشان داده است که اغلب کارکنان شرکت های سهامی زراعی موفق شده اند دوره های آموزشی خاصی را طی کنند، به طوری که هم اکنون به صورت افراد ماهر در رشته معینی خدمت می کنند.

- **ترویج فرهنگ کار جمعی:** فعالیت های جمعی و اشتغال تخصصی افراد و همچنین تداوم مدیریت متمرکز در شرکت های سهامی زراعی سبب شده است که فرهنگ کار جمعی به تدریج اشاعه پیدا کند.

- **افزایش نرخ بازدهی:** شرکت های سهامی زراعی با استفاده از ابزار مدیریتی و وارد نمودن تکنولوژی قادر هستند تا سرمایه را به نحو مطلوبی جذب نموده و در یک سیکل تولیدی کامل، نرخ بازدهی را افزایش دهند. این موضوع در جذب اعتبارات عمرانی و تسهیلات اعتباری توأمأ مصداق دارد.

- **یکپارچه سازی اراضی:** در شرکت های سهامی زراعی ضمن ادغام، اراضی زارعین به صورت یکپارچه کشت می شود و تبعات ناشی از فوت یا از کار افتادگی مهاجرت زارعین و نظایر آن تأثیری بر کشت اراضی نمی گذارد.

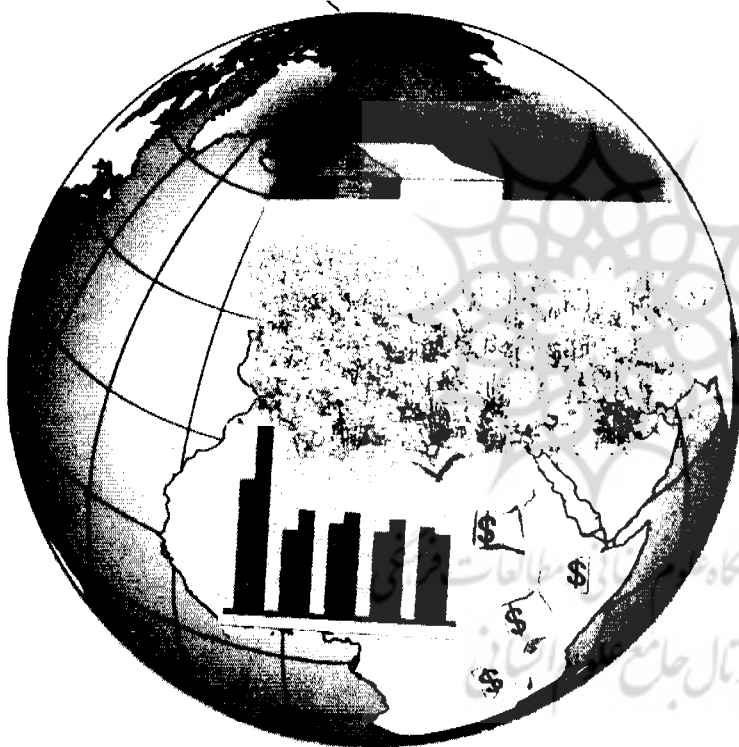
- **افزایش درآمد سرانه کشاورزان:** با وجود اختلاف اقلشار و طبقات موجود در روستاها، شرکت های سهامی زراعی روستائی توانسته اند، در درآمد اقلشار گوناگون تعدیل نسبی حاصل نمایند، زیرا درآمد مربوط به صنایع و فعالیت های غیر کشاورزی و دامداری به جای اینکه بر اساس سهم تقسیم شود، بصورت سرانه پرداخت می گردد و با اعمال ماهیت پرداخت دستمزد، خوش نشینان و زارعین خرده پا، امکان کار در شرایط یکسان و تحصیل درآمد مناسب را نیز پیدا می کنند.

- **برخورداری از تسهیلات اعتباری، خدماتی، تحقیقی و امثال آن:** شرکت های سهامی زراعی که از حضور و خدمت کارشناسان کشاورزی بهره مند هستند و با توجه به اینکه نیروی متخصص جزو کارکنان دولت بوده و به وسیله سلسله مراتب اداری به بدنه اصلی دستگاه برنامه ریز بخش کشاورزی (وزارت کشاورزی) متصل است، به سهولت قادر است، این رابطه را برقرار سازد. استفاده از تسهیلات اعتباری، خدماتی، تحقیقی، آموزشی، بازرگانی و امثال آن از همین طریق صورت می گیرد.

- **تثبیت وضع مالکیت:** از آنجا که طی چند دهه گذشته هیچگونه نقل و انتقال مالکیت، در حوزه عملی این واحدها صورت نگرفته، به این ترتیب می توان گفت که این نظام در امر تثبیت وضع مالکیت توفیقی استثنائی داشته است. بنابراین با توجه به نتایج بدست آمده^{۱۱} می توان گفت رشد اینگونه شرکت ها نه فقط یکی از شاخص های رشد بخش کشاورزی نوین و سودآور در ایران بوده است، بلکه یکی از عوامل و سازوکارهای اصلی توسعه کشاورزی هم به شمار می رود، زیرا گسترش این واحدها قرین افزایش میزان عملکرد کشاورزی در زمینه های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، فنی و زیست محیطی و همه آن شاخص هایی است که امروزه در توسعه پایدار بخش کشاورزی مطرح نظر هستند و در قانون برنامه های توسعه نیز به عنوان اهداف توسعه کشاورزی مورد توجه قرار گرفته اند، اما با وجود مزیت های فوق، شرکت های سهامی زراعی در مسیر توسعه با مشکلاتی مواجه بوده اند که محققین پیشین مشکلات و موانع اینگونه شرکت ها را به شرح زیر بیان کرده اند^{۱۲}:

ب - معایب و مشکلات

۱- **مشکلات برون بخشی:** نظیر اشتغال، مشکل و غیر مقدور بودن ارائه خدمات عمرانی و رفاهی در قلمرو اینگونه شرکت ها، افزایش غیرمنطقی قیمت زمین و عدم تجانس آن با نرخ بازده سرمایه و میزان تولید بوده است.

بررسی ها نشان داده است که
 اغلب کارکنان شرکت های سهامی
 زراعی موفق شده اند دوره های
 آموزشی خاصی را طی کنند، به
 طوری که هم اکنون به صورت
 افراد ماهر در رشته معینی
 خدمت می کنند.

۲- مشکلات بخش کشاورزی: نظیر تعارض منافع ملی و درازمدت بخش کشاورزی با منافع خصوصی زارعین، نابرابری توزیع زمین در بین کشاورزان، نرخ بازده کم سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی نسبت به سایر بخش‌های اقتصادی بوده است.

۳- مشکلات منطقه‌ای: مشکلات منطقه‌ای به دلیل وجود سلايق، توان‌ها، ابتکارات و مدیریت‌های مختلف در بین مجریان مناطق، نسبت به اجرای برنامه واحد.

۴- مشکلات اختصاصی شرکت‌های سهامی زراعی: شامل ناهمگنی قلمرو و فعالیت، فقدان برنامه مدون و بلندمدت از یک سو و ناآشنائی مدیرعامل جدید نسبت به محیط جدید کار و عدم آگاهی اعضا هیأت مدیره از شرایط نوین از سوی دیگر، عدم وجود معیار و ضوابط خاص در زمینه ارزیابی حق استفاده مطلق و دائم از عوامل تولید زارعین (زمین، ماشین‌آلات کشاورزی، گاو، نر، موتور پمپ و...) به منظور تعیین تعداد سهام، عدم انعطاف قانون و اساسنامه با شرایط خاص منطقه و مقتضیات زمانی، عدم نجاس بین بکارگیری روش‌ها، فنون و مقاطع زمانی و منطقه‌ای و اعمال مدیریت دولتی در شرکت‌ها بوده است.

ج - راهکارها و پیشنهادهای

با توجه به نقاط قوت و ضعف شرکت‌های سهامی زراعی از نظر اقتصادی، اجتماعی، فنی، حقوقی و مدیریتی راهکارهایی جهت رفع آنها ارائه شده است که این توصیه و پیشنهادهای به شرح زیر است:^{۱۳}

- انگیزه‌های تشویقی کافی برای زارعین و بهره‌برداران منفرد در نظر گرفته شود تا با تمایل و رغبت بیشتری داوطلب عضویت در نظام بهره‌برداری جمعی باشند.

- ضوابط و مقررات الزام‌آور درباره تشکیل شرکت‌ها در مناطق خاص و یا ضرورت تبعیت ۴۹ درصد مخالف تعدیل گردد.

- امکان فعالیت مستقل زارعین هر روستا در چارچوب شرکت سهامی زراعی از نظر حقوقی مورد بررسی قرار گیرد.

- برای ارزیابی عادلانه حق استفاده مطلق و دائم، روش‌های مناسبی پیش‌بینی و ارائه شود تا تناسب سهام و عدالت فی‌مابین زارعین عضو شرکت ملحوظ گردد.

- الزام انتخاب مدیرعامل شرکت از سوی وزارت کشاورزی مورد تجدیدنظر قرار گیرد.

- درباره تعارض قانون و اساسنامه شرکت‌های سهامی زراعی با قانون تجارت، بررسی‌های لازم به عمل آید.

- هر یک از شرکت‌های سهامی زراعی بطور مستقل می‌بایستی مورد بررسی و مطالعه خاصی قرار گرفته و برنامه کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت ویژه‌ای برای آنها تهیه و طراحی گردد، بگونه‌ای که وضعیت اقلیمی، طبیعی، امکانات بالقوه مسائل اجتماعی و قومیت‌ها، ویژگی‌های منطقه‌ای، اقتصاد آزاد و همچنین فعالیت‌های گذشته مورد توجه قرار گرفته و با رعایت محدودیت‌های قهری نظام سهامی زراعی از یک سو، و مزایای ناشی از امکان بکارگیری تکنولوژی و اعمال مدیریت از سوی دیگر، بهره‌برداری بهینه از منابع و عوامل تولید مقدور باشد.

- کاهش دخالت مستقیم دولت و انتقال مدیریت از سطوح کارکنان

دولت به سهامداران

- مسئولین، مقامات محلی و استانی باید نسبت به فعالیت‌های سالانه خود عنایت کافی و به موقع داشته باشند و همه ساله اینگونه فعالیت‌ها را مورد ارزیابی و ارزشیابی قرار دهند.

- تمایل و رغبت زارعین روستاها توأم با آگاهی از چگونگی عملکرد شرکت‌های سهامی زراعی باشد.

- میزان اراضی زارعین داوطلب از نظر کمیت و کیفیت دامنه محدودی داشته و حتی‌المقدور یکسان بوده و یا به میانگین منطقه نزدیکتر باشد.

- میبانی ارزیابی حق استفاده مطلق و دائم و سایر عوامل به دقت تعیین و در بدو امر به نحو عادلانه‌ای صورت گیرد.

- موجبات احداث زیربنای کشاورزی فراهم و سریعاً طبق برنامه زمانی اجرا شود.

- مدیرعامل، کارشناسان و سایر کارکنان فنی از بین افراد بومی و مورد اعتماد مردم انتخاب گردد.

- در مناطقی از کشور که برنامه‌های عمران و توسعه کشاورزی به اجرا گذاشته شده و اراضی جدیدی اصلاح و احیا می‌گردد و در نظر است این زمین‌ها بین افراد و اشخاص جدیدی تقسیم و توزیع شود، تشکیل شرکت‌های سهامی زراعی می‌تواند مفید واقع گردد.

- دهات و مزارعی که در شرایط سنتی قرار دارند و هنوز اقدامات خاصی در جهت عمران و توسعه آنها صورت نگرفته است، می‌تواند برای تشکیل شرکت‌های سهامی زراعی مناسب باشد.

- چنانچه برخی از مناطق کشور طبق برنامه‌های ملی برای کشت‌های خاصی در نظر گرفته شود، استفاده از

فعالیت‌های جمعی و اشتغال
تخصصی افراد و همچنین
تداوم مدیریت متمرکز در
شرکت‌های سهامی زراعی سبب
شده است که فرهنگ کار جمعی
به تدریج اشاعه پیدا کند.

دهات و مزارعی که در شرایط
سنتی قرار دارند و هنوز
اقدامات خاصی در جهت عمران
و توسعه آنها صورت نگرفته
است، می‌تواند برای تشکیل
شرکت‌های سهامی زراعی
مناسب باشد.

مکانیزم تشکیل شرکت‌های سهامی زراعی به عنوان یکی از راه‌حلهای مناسب می‌تواند مطرح گردد.

شرکت‌های سهامی زراعی به خاطر یکپارچگی اراضی و تمرکز مدیریت در قلمرو فعالیت چنانچه مورد هدایت و نظارت دقیق قرار گیرند، قادر هستند رسالت مشترک الگوی توسعه و نظام بهره‌برداری را به خوبی ایفا کنند.

اراضی «نوآباد» به ویژه اراضی زیر سدهای جدید و مناطق مهاجرت فرست (مناطق که امکانات آب و خاک معطل مانده)، مناطق مناسبی هستند که از ابتدا در قالب نظام بهره‌برداری سهامی زراعی واگذار شوند و مورد بهره‌برداری قرار گیرند^{۱۴}.

با توجه به مطالعاتی که تاکنون انجام شده و ارائه راهکارهای فوق، هنوز به بزرگترین مسأله شرکت‌های سهامی زراعی در راه احیاء که همان سلب مالکیت مطلق و دائم اراضی زراعی از زارعین و عدم ایجاد پذیرش پایدار نسبت به شرکت‌های سهامی زراعی از سوی کشاورزان است، پاسخ مناسب داده نشده است. از اینرو، این مطالعه درصدد پاسخگویی به این چالش‌ها انجام گرفته و امید است راهکارهای مطرح شده، بتواند گام مؤثری در جهت رفع مشکلات پیشین و احیاء و توسعه شرکت‌های سهامی زراعی باشد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد که عملکرد موجود شرکت‌های سهامی زراعی فعال بالا بوده و لذا برخی از استانهای کشور درصدد تأسیس و ایجاد شرکت‌های سهامی زراعی برآمده‌اند، از اینرو یکی از رویکردهای جدید وزارت جهاد کشاورزی، در مناطق روستائی، توسعه و گسترش شرکت‌های سهامی زراعی است. بر این اساس، با توجه به تجارب، مشکلات و چالش‌های مطرح شده در مطالعات پیشین، تلاش شده است تا راهکارهای نو و جدیدی در خصوص رفع مشکلات و چالش‌های موجود به شرح زیر ارائه گردد:

- تهیه نقشه کاداستر: با توجه به اهمیت وضع مالکیت و تعیین حدود و ثغور واحدهای بهره‌برداری در مناطق روستائی، پیشنهاد می‌گردد، قبل از تشکیل شرکت‌های سهامی زراعی نقشه کاداستر از واحدهای بهره‌برداری تهیه گردد.

- مالکیت موقت: از آنجا که تبدیل مالکیت زمین به سهام از طریق واگذاری حق استفاده دائم و مطلق از اراضی زارعان به عنوان یکی از عوامل بروز مشکلات اجتماعی و ایجاد ذهنیت منفی در میان کشاورزان این واحدها محسوب شده است و سلب مالکیت دائم و مطلق اراضی کشاورز عامل مهمی در عدم استقبال کشاورز از این طرح و برنامه بوده است، از اینرو پیشنهاد می‌گردد، مالکیت دائم اراضی به مالکیت موقت (رهن اراضی زارعان) تغییر یابد، زیرا با انجام این امر کشاورز اطمینان خاطر پیدا می‌نماید که با شرکت و همکاری در اجرای این برنامه، اراضی خود را از دست نخواهد داد و احساس تعلق خاطری نسبت به این واحدها در او ایجاد می‌گردد.

- ایجاد استقلال عمل در تصمیم‌گیری: از آنجا که در سیاستهای کنونی دولت، خصوصی‌سازی شرکت‌های زراعی مورد بررسی و توجه قرار گرفته است و خصوصی‌سازی اینگونه شرکت‌ها مورد تأکید است، بنابراین هیأت مدیره شرکت باید از استقلال عمل بالائی در تصمیم‌گیری در کلیه امور شرکت برخوردار شوند، لذا لازم است ضمن بازنگری مواد قانونی، جهاد کشاورزی استقلال عمل را به آنان تفویض نماید، به سخن دیگر، موافقت یا عدم موافقت تصمیمات متخذه شرکت نباید وابسته به تصویب وزارت جهاد کشاورزی باشد.

- انتخاب متولی برای واحدهای روستائی: در مواد قانونی، تبدیل شرکت‌های سهامی زراعی به واحد روستائی اشاره شده است و از آنجا که با ایجاد شرکت‌های سهامی زراعی، محدوده روستا به عنوان یک واحد

شرکت‌های سهامی زراعی با استفاده از ابزار مدیریتی و وارد نمودن تکنولوژی قادر هستند تا سرمایه را به نحو مطلوبی جذب نموده و در یک سیکل تولیدی کامل، نرخ بازدهی را افزایش دهند. این موضوع در جذب اعتبارات عمرانی و تسهیلات اعتباری توأمأ مصداق دارد.

چنانچه برخی از مناطق کشور طبق برنامه‌های ملی برای کشت‌های خاصی در نظر گرفته شود، استفاده از مکانیزم تشکیل شرکت‌های سهامی زراعی به عنوان یکی از راه‌حلهای مناسب می‌تواند مطرح گردد.

با توجه به مطالعاتی که تاکنون انجام شده و ارائه راهکارهای فوق، هنوز به بزرگترین مسأله شرکت‌های سهامی زراعی در راه احیاء که همان سلب مالکیت مطلق و دائم اراضی زراعی از زارعین و عدم ایجاد پذیرش پایدار نسبت به شرکت‌های سهامی زراعی از سوی کشاورزان است، پاسخ مناسب داده نشده است.

تولیدی، اجتماعی و اقتصادی از بین می‌رود و تبدیل به یک واحد روستائی مرکب از چندین ده و مزرعه می‌باشد از اینرو باید متولی خاصی برای واحدهای روستائی مشخص شود. بنابراین پیشنهاد می‌گردد بعد از تشکیل شرکت‌های سهامی زراعی فردی از سوی هیأت مدیره شرکت انتخاب و وظیفه محوله را انجام دهد.

- اجرای طرح آگاه‌سازی نسبت به عملکرد شرکت سهامی زراعی: نتایج مطالعات نشان داده است که یکی از مشکلات انحلال شرکت‌های سهامی زراعی عدم آگاهی یا آگاهی اندک و ناکافی کشاورزان نسبت به عملکرد شرکت‌های سهامی زراعی بوده است. از اینرو، به منظور ایجاد پذیرش پایدار از سوی زارعان نسبت به شرکت‌های سهامی زراعی پیشنهاد می‌گردد، طرح آگاه‌سازی در مناطقی که مستعد برای تأسیس و راه‌اندازی اینگونه شرکت‌ها شناخته شده‌اند، برگزار گردد. البته شایان ذکر است در این طرح باید به زارعان اطلاعاتی راجع به نقاط قوت و ضعف، تهدیدها و حمایت‌هایی که در این زمینه وجود دارد ارائه داد. با انجام این مرحله می‌توان به بیش از ۹۵ درصد پذیرش پایدار بهره‌برداران و روستائیان دست یافت.

- ایجاد فرصت‌های شغلی برای فارغ‌التحصیلان گروه کشاورزی: از آنجا که توسعه و گسترش شرکت‌های سهامی زراعی بستر مناسبی برای اشتغال فارغ‌التحصیلان گروه عمده کشاورزی است، پیشنهاد می‌گردد تحت آیین‌نامه یا تبصره‌ای، هیأت مدیره، شرکت را ملزم به استخدام نیروی متخصص بومی نماید، با انجام این عمل می‌توان فرصت‌های شغلی برای این گروه از فارغ‌التحصیلان ایجاد نمود و در ضمن شرکت‌های سهامی زراعی می‌توانند از نیروی متخصص و دانشگاهی در کنار نیروی کار بی‌سواد و کم‌سواد بومی بهره‌مند گردند.

- در کلیه مواد قانون و اساسنامه باید متولی اصلی راه‌اندازی و تأسیس مجدد شرکت‌های سهامی زراعی اصلاح گردد.

- کاهش سهم مالیات، عوارض، حق الثبت و هزینه‌های شرکت: به منظور رشد و توسعه شرکت‌های سهامی زراعی پیشنهاد می‌گردد ماه یازدهم قانون تشکیل شرکت‌های سهامی زراعی اصلاح گردد، بطوریکه در این ماده اشاره شده است، اینگونه شرکت‌ها تا ده سال از پرداخت هرگونه مالیات، عوارض، حق الثبت و هزینه‌ها و وجوهی که طبق قوانین، سایر شرکت‌ها متعهد به پرداخت آن هستند، معاف می‌باشند که به نظر می‌رسد، اگر بعد از پایان ده سال، شرایطی فراهم گردد تا اینگونه شرکت‌ها نسبت به سایر شرکت‌ها سهم کمتری در زمینه مالیات، عوارض، حق الثبت و هزینه‌ها بپردازند، این امر کمک زیادی به پایداری و ثبات شرکت‌های سهامی زراعی می‌نماید.

- توجه به بازاریابی خارجی: در ماده ۲۷ قانون تشکیل شرکت‌های سهامی زراعی به نظر می‌رسد، علاوه بر موارد ذکر شده بهتر است به بازاریابی خارجی برای محصولات اساسی کشاورزی و دامی شرکت‌های سهامی زراعی نیز توجه گردد.

- ایجاد صندوق ذخیره سود: از آنجا که از یک سو، ریسک‌پذیری فعالیت‌های کشاورزی بالاست و از سوی دیگر، این بخش تحت تأثیر حوادث غیرمترقبه، آسیب‌پذیر می‌باشد، از اینرو پیشنهاد می‌گردد، صندوقی

شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد که عملکرد موجود شرکت‌های سهامی زراعی فعال بلا بوده و لذا برخی از استانهای کشور درصدد تأسیس و ایجاد شرکت‌های سهامی زراعی برآمده‌اند، از اینرو یکی از رویکردهای جدید وزارت جهاد کشاورزی، در مناطق روستائی، توسعه و گسترش شرکت‌های سهامی زراعی است.

تحت عنوان صندوق ذخیره سود شرکت‌های سهامی زراعی تأسیس تا در صورت بروز حوادث غیرمترقبه یا بحران مالی، این صندوق با حمایت‌های مالی به شرکت‌های متضرر بتواند حیات اقتصادی آنها را حفظ نماید.
پی‌نوشت‌ها:

۱- ماده ۴۷؛ وزارت کشاورزی مکلف است ظرف شش ماه از تاریخ تصویب این آیین‌نامه به منظور حسن اداره امور زراعی و جلوگیری از ناکاست ماندن اراضی و همچنین از خرد شدن آن و تنظیم روابط و حفظ حداقل واحد زراعی، آیین‌نامه‌های لازم را تهیه و پس از تصویب هیأت دولت به موقع به اجرا گذارد.

۲- وزارت تعاون و امور روستاها، (۱۳۵۲)، قانون تشکیل شرکت‌های سهامی زراعی، تهران، وزارت تعاون و امور روستاها.
۳- اساسنامه شرکت‌های سهامی زراعی، (۱۳۵۲)، وزارت تعاون و امور روستاها.

۴- ماده اول؛ به منظور فراهم نمودن موجبات افزایش درآمد سرانه کشاورزان و آشنا نمودن زارعان با اصول و شیوه‌های پیشرفته کشاورزی، دامداری و دامپروری، جلوگیری از خرد شدن و تقسیم اراضی مزروعی به قطعات کوچک غیراقتصادی، افزایش میزان سطح زیر کشت کشور با استفاده از اراضی بایر و موات و مسلوب‌المنفعه، ترویج و توسعه فعالیت‌های غیرکشاورزی و بخصوص صنایع دستی روستائی، وزارت تعاون و امور روستاها بر اساس وظایف پیش‌بینی شده در ماده یک قانون تشکیل وزارت مذکور بتدریج در واحدهای روستائی (هر واحد روستائی از چند قریه و مزرعه تشکیل می‌شود) مناطق مختلف کشور شرکت‌های سهامی زراعی را تشکیل می‌دهد و عنداللزوم می‌تواند وسعت منطقه عمل شرکت‌های متشکله را تغییر دهد.

۵- وزارت تعاون و امور روستاها، (۱۳۵۲)، قانون تشکیل شرکت‌های سهامی زراعی، تهران، وزارت تعاون و امور روستاها.
۶- ماده دوم؛ زراعی که در اجرای قوانین و مقررات اصلاحات ارضی و قوانین تقسیم و فروش خالصجات مالک یا مستأجر زمین شده یا بشوند، خرده مالکانی که در اجرای قوانین و مقررات اصلاحات ارضی شق تقسیم را انتخاب نموده‌اند (در صورت تمایل آنها و با موافقت وزارت تعاون و امور روستاها) و کشاورزان و خرده مالکینی که مشمول هیچ یک از مراحل قوانین و مقررات اصلاحات ارضی نبوده و هنگام تصویب قانون اصلاحی قانون اصلاحات ارضی (۱۳۴۰/۱۰/۱۹) شخصاً و مستقیماً به امر زراعت اشتغال داشتند، له عنوان سهامداران شرکت شناخته شده بودند و طبق تبصره آن، سهامداران شرکت‌های زراعی حق استفاده مطلق و دائم اراضی را که در اختیار دارند به شرکت واگذار می‌نمایند و متناسب با ارزش این حق و مقدار و موقعیت زمین مربوط و ارزش عوامل زراعی تعدادی از سهام شرکت را که وزارت تعاون و امور روستاها بر اساس مقررات پیش‌بینی شده در اساسنامه این قبیل شرکت‌ها موضوع ماده پنج این قانون تعیین می‌نماید دریافت خواهند نمود.

۷- صندوق مطالعاتی نظام‌های بهره‌برداری ایران، (۱۳۷۲)، شرکت‌های سهامی زراعی، تهران، صندوق مطالعاتی نظام‌های بهره‌برداری ایران، معاونت امور واحدهای تولیدی و کشت و صنعت‌ها وزارت کشاورزی، ج ۳، ص ۳۳

۸- عبداللهی، محمد، (۱۳۷۷)، نظام‌های بهره‌برداری مطالعه تطبیقی نظام‌های بهره‌برداری کشاورزی و ارزشیابی عملکرد آنها به منظور شناخت انواع و ویژگی‌های نظام‌های بهره‌برداری بهینه و مناسب در ایران، تهران، وزارت کشاورزی، معاونت امور نظام بهره‌برداری، ص ۴۲.

۹- نجفی، احمد، (۱۳۸۳)، نگاهی اجمالی به تاریخچه شرکت‌های سهامی زراعی، وزارت جهاد کشاورزی، معاونت ترویج و نظام‌های بهره‌برداری، دفتر امور شرکت‌های تعاونی تولید و خرد و دهقانی، ص ۱۶.

۱۰- صندوق مطالعاتی نظام‌های بهره‌برداری ایران، (۱۳۷۲)، شرکت‌های سهامی زراعی، تهران، صندوق مطالعاتی نظام‌های بهره‌برداری ایران، وزارت کشاورزی، ج سوم، ص ۴۵۶ تا ۴۵۹.

۱۱- عبداللهی، محمد، (۱۳۷۷)، نظام‌های بهره‌برداری کشاورزی در ایران، توصیف و تبیین وضعیت گذشته و حال و دورنمای آنها در آینده، وزارت کشاورزی، معاونت امور نظام بهره‌برداری، دفتر طراحی نظام بهره‌برداری، ص ۷۴ تا ۷۶.

۱۲- صندوق مطالعاتی نظام‌های بهره‌برداری ایران، (۱۳۷۲)، شرکت‌های سهامی زراعی، تهران، صندوق مطالعاتی نظام‌های بهره‌برداری ایران، معاونت امور واحدهای تولیدی و کشت و صنعت‌ها وزارت کشاورزی، ج ۳، ص ۴۴۲ تا ۴۵۲.

۱۳- همان منبع ص ۴۶۰ تا ۴۶۷.

۱۴- نجفی، احمد، (۱۳۸۳)، نگاهی اجمالی به تاریخچه شرکت‌های سهامی زراعی، وزارت جهاد کشاورزی، معاونت ترویج و نظام بهره‌برداری، دفتر امور شرکت‌های تعاونی تولید و خرد دهقانی، ص ۲۲.

منابع:

۱- اساسنامه شرکت‌های سهامی زراعی (۱۳۵۲)، وزارت تعاون و امور روستاها.

۲- صندوق مطالعاتی نظام‌های بهره‌برداری ایران، (۱۳۷۲)، شرکت‌های سهامی زراعی، تهران، صندوق مطالعاتی نظام‌های بهره‌برداری ایران، معاونت امور واحدهای تولیدی و کشت و صنعت‌ها وزارت کشاورزی، ج ۳.

۳- عبداللهی، محمد، (۱۳۷۷)، نظام‌های بهره‌برداری مطالعه تطبیقی نظام‌های بهره‌برداری کشاورزی و ارزشیابی عملکرد آنها به منظور شناخت انواع و ویژگی‌های نظام‌های بهره‌برداری بهینه و مناسب در ایران، تهران، وزارت کشاورزی، معاونت امور نظام بهره‌برداری.

۴- عبداللهی، محمد، (۱۳۷۷)، نظام‌های بهره‌برداری کشاورزی در ایران، توصیف و تبیین وضعیت گذشته و حال و دورنمای آنها در آینده، وزارت کشاورزی، معاونت امور نظام بهره‌برداری، دفتر طراحی نظام بهره‌برداری.

۵- نجفی، احمد، (۱۳۸۳)، نگاهی اجمالی به تاریخچه شرکت‌های سهامی زراعی، وزارت جهاد کشاورزی معاونت ترویج و نظام‌های بهره‌برداری، دفتر امور شرکت‌های تعاونی تولید و خرد و دهقانی.

۶- وزارت تعاون و امور روستاها، (۱۳۵۲)، قانون تشکیل شرکت‌های سهامی زراعی، تهران، وزارت تعاون و امور روستاها.

نتایج مطالعات نشان داده است که یکی از مشکلات انحلال شرکت‌های سهامی زراعی عدم آگاهی یا آگاهی اندک و ناکافی کشاورزان نسبت به عملکرد شرکت‌های سهامی زراعی بوده است. از اینرو، به منظور ایجاد پذیرش پایدار از سوی زارعان نسبت به شرکت‌های سهامی زراعی پیشنهاد می‌گردد، طرح آگاه‌سازی در مناطقی که مستعد برای تأسیس و راه‌اندازی اینگونه شرکت‌ها شناخته شده‌اند، برگزار گردد.

